

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 7 - Number: 24 p. 339-352, Summer 2023

Tarihsel Gelişimi Bağlamında Köy Enstitüleri (1940-1954)* *Village Institutes in the Context of Their Historical Development (1940-1954)*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1274308>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
31.03.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.04.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2023

Asya Studies

Uzman Ali Yılmaz
Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Tarih Bölümü
yilmazali2828@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8907-0248

z

Köy eğitimi anlayışı, ilk olarak II. Mahmut Dönemi'nde gündeme gelmiştir. Tanzimat ile birlikte gelişen bu anlayış, II. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet dönemlerinde uygulanmaya başlanmıştır. Atatürk döneminde hızla geliştirilerek, Köy Muallim Mektepleri, Köy Eğitmen Kursları ve Köy ğretmen Okullarının kurulması, Köy Enstitülerinin laboratuvarını oluşturmuştur. 1940 yılına kadar elde edilmiş olan tecrübe ve kazanımlarla, kırsal kesimin eğitimine yönelik sistemli bir proje hazırlanmıştır. Bu kurumlardan ilhamını alan Köy Enstitüleri; 17 Nisan 1940 tarihinde kurularak köy eğitim hayatına damgasını vurmuştur. 1948 yılına kadar toplam 21 Köy Enstitüsü açılmıştır. Bu kurumlar ülke içinde her ne kadar başarılı olsalar bile birtakım eleştirilerin de odağı hâline gelmeye başlamıştır. Bu eleştirilerle birlikte 1946 seçimlerinden hemen sonra, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç görevinden ayrılmıştır. Ardından 1947 yılında enstitülerin beyni olarak nitelendirilen Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatılarak aynı yıl Köy Eğitmen kurslarına da son verilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte 1950'ye kadar birtakım değişikliklere rağmen enstitüler mevcudiyetini korumaya devam etmiştir. Ancak 1950'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) iktidarı sona ermiş, Demokrat Parti (DP) tek başına iktidara gelmiştir. Yeni iktidarın bu eğitim kurumlarına ters düşmesiyle enstitüler, giderek işlevini kaybetmiş ve 1954 yılında Köy Enstitüleri uygulaması resmen sona ermiştir. Bu alışmada Köy Enstitülerinin 1940 ve 1954 yılları arasındaki gelişimine farklı bir bakış açısı geliştirmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüsü, Eğitim, Aydınlanma

Abstract

The understanding of village education first came to the agenda during the reign of Mahmud II. This understanding, which developed with the Tanzimat, started to be applied during the reigns of Abdulhamid II and the Second Constitutional Period. It was developed rapidly during the Atatürk period and the establishment of Village Teacher Schools, Village Trainer Courses and Village Teacher Schools formed the laboratory of Village Institutes. With the experience and achievements gained until 1940, a systematic project for the education of rural areas was prepared. Village Institutes inspired by these institutions; It was founded on April 17, 1940 and left its mark on the educational life of the village. A total of 21 village institutes were opened until 1948. Although these institutions are successful in the country, they have started to become the focus of some criticism. Immediately after the 1946 elections, Hasan Ali Yücel and İsmail Hakkı Tonguç left their posts. Then, in 1947, Hasanoğlan Higher Village Institute, which is considered as the brain of the institutes, was closed and the Village Instructor courses were terminated in the same year. Despite these developments and some changes until 1950, the institutes continued to exist. However, in 1950, the one-party rule of the Republican People's Party (CHP) came to an end and the Democratic Party (DP) came to power alone. With the new power opposing these educational institutions, the institutes gradually lost their function and the practice of Village Institutes officially ended in 1954. In this study, it is aimed to develop a different perspective on the development of Village Institutes between 1940 and 1954 by using document analysis method.

Keywords: Village Institute, Education, Enlightenment

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Yılmaz, A. (2023). Tarihsel Gelişimi Bağlamında Köy Enstitüleri (1940-1954). *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(24), 339-352.

* "COPE-Dergi Editörleri için Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar atışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

GİRİŞ

Türkiye’de Köy Enstitüleri’nin ortaya çıkışı farklı ülkelerde yaşanan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerin sonucudur. Bu değişimler II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkmıştır (Yiğit, 2002: 446). Bu dönemde köylü politikasının geliştirilmesi ve köye yönelik eğitimin gündeme gelmesi önem arz etmiştir. Bu bağlamda bu döneme kadar ihmale uğramış köylü kesim ve onun eğitilmesi tartışılmaya açılmıştır. Bu zamana kadar her ne kadar Türk aydınları, köylü konusunda ilgisiz hareket etmiş olmasına rağmen, bu dönemde birlikte köy, eğitim ve köy sorunlarıyla doğrudan ilgilenmeye başlamışlardır. Böylelikle köy sorunlarının gündeme gelmesi ve ilginin artması sebebiyle köylünün maddi durumunun düzeltilmesi ve yönetim ile ilişkisinin islahı konusunda yasal düzenlenmelere gidilmiştir (Tanör, 2004: 216).

Bu dönemde yapılan düzenlemeler ışığında köy eğitimi konusunda farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Özellikle köy eğitimi ve köy öğretmeni yetiştirilmesine dair düşünceleri ile tanınmış olan Ethem Nejat ve akabinde her köyün okula kavuşturulması için projeler öne sürmüş olan İsmail Mahir Efendi, bu eğitimin önde gelen savunucuları olmuştur (Tanör, 2004: 216; Yiğit, 2007: 479-480). Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi yıllarında bu amaçlardan verim alınmadığı gibi denemek istenen atılımlarda akamete uğramıştır. Bilhassa birçok öğretmenin düzenli olarak maaş alamaması hasebiyle görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır (Yiğit, 2002: 446). Meşrutiyet döneminde her ne kadar bu olumsuz durumlar zuhur etmiş olsa da eğitim sorunları ilk kez geniş bir biçimde tartışılmış ve köy eğitimi ile ilgili birtakım sorunların üstesinden gelinmiştir. Ancak asıl önemli adımlar Cumhuriyet ile birlikte Halkçılık ilkesi doğrultusunda sağlam ve emin adımlarla geliştirilmeye çalışılmıştır (Akyüz, 2009: 296).

Cumhuriyet’e geçiş sürecinde Türkiye nüfusun büyük bir çoğunluğu köylerde yaşamaktaydı. Köylerde tarımsal yöntemler son derecede ilkel olup, eğitim faaliyetleri açısından ise buralar tamamen ihmale uğramış ve olanaksız durumda idi. Bu durumu bizzat yakından takip eden ve gözlemleyen Mustafa Kemal Paşa, köy eğitimine ve köylünün kalkınmasına ciddi anlamda önem vermeye başlamıştır. Özellikle 1 Mart 1922 tarihinde TBMM açılış konuşmasında, Anadolu köylüsünün vaziyetine değinmiş ve devletin ona karşı yükümlülüklerinden bahsetmiştir. Köy eğitimine dair nasıl bir politika izleneceğini şu ifadelerle belirtmiştir. *“Yüzyıllardan beri ulusumuzu yöneten hükümetler eğitim ve öğretimin genelleşmesi isteğini göstermişlerdir. Ancak bu isteklerine varmak için Doğu’yu ve Batı’yı taklitten kurtulamadıklarından sonuç ulusumuzun bilgisizlikten kurtulamamasına varmıştır. Bu acıklı gerçek karşısında bizim izlemek zorunda olduğumuz eğitim ve öğretim siyasasının ana çizgileri şöyle olmalıdır demiştim ki, bu yurdun asıl sahibi ve toplumumuzun temel ögesi köylüdür. İşte bu köylüdür ki bugüne kadar eğitim ve öğretim ışığından yoksun bırakılmıştır”* diyerek köylünün Cumhuriyet toplumu içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu ve ivedilikle köylünün eğitim konusunda ilerlemesi gerektiğini vurgulamıştır (Aysal, 2005: 269-270; Yiğit, 2012: 315-316).

Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında 17 Şubat 1923 tarihinde toplanmış olan İzmir İktisat Kongresi’nde köy eğitimi konusuna değinilmiştir (Akyüz, 2009: 392). Bu gelişmeyle birlikte köy eğitimine verilen önem giderek artmaya başlamıştır. Bu bağlamda 1924 ve 1925 yılında Mustafa Kemal Paşa, birçok yabancı bilim insanını Türkiye’ye davet etmiştir. Buraya gelen bilim insanları köy eğitimi ve köylünün kalkınması hususunda raporlar hazırlamışlardır (Yiğit, 2007: 482). Bu raporlar ile birlikte Cumhuriyet’in köy eğitimi konusunda nasıl bir politika takip edileceği şekillenmeye başlamıştır. Yabancı bilim insanlarının dışında yerli bilim insanlarının da fikirlerine önem verilmiştir. Gerek yerli ve gerekse yabancı bilim insanlarının köy eğitimine dair görüşlerini değerlendirmiş ve analiz etmiş olan Mustafa Kemal Atatürk, sırasıyla Köy Muallim Mektepleri, Köy Eğitmen Kursları ve Köy Öğretmen Okullarını faaliyete geçirmiştir. Eğitim konusundaki bu önemli gelişmeler köy enstitülerinin doğmasına büyük ölçüde zemin hazırlamıştır (Yiğit, 2008: 689).

Atatürk döneminin son yıllarına doğru köy eğitimi konusunda önemli çalışmaları ile tanınmış olan İsmail Hakkı Tonguç’un projeleri sayesinde sadece köy öğrencilerinin değil aynı zamanda köy halkının da eğitilmesi amaçlanmıştır (Tanör ve Boratav, 2004: 260). Bu gelişme ile birlikte köy enstitüleri 17 Nisan 1940 tarihinde kurulmuştur (Tanilli, 2006: 115). Ardından 1 Haziran 1940 tarihinde faaliyete geçmiştir. Ancak köy enstitülerinde önceden belirlenmiş bir öğretim programı ortaya atılmamış ise de buna rağmen teorik ve nakilci eğitimin dışına çıkılarak, pratik ve akla dayalı eğitim giderek programında yer almaya başlamıştır (Yiğit, 2002: 450). Genel manada 1940-1954 yılları arasında köy enstitülerinde 3 öğretim programı uygulanmıştır (Aytaç, 2017: 357). Bu programlarda teknik, tarım ve genel kültür dersleri ağırlıklı olarak işlenmiştir (Akyüz, 2009: 394).

Bu çalışmada “Tarihsel gelişimi bağlamında Köy Enstitüleri”nin 1940 ile 1950 yılları arasındaki gelişimini ortaya çıkartmak amaçlanmıştır. Kronolojiye muntazaman dikkat edilmeye çalışılmıştır (Alaca, 2022: 2). Verilerde konu ile ilgili tartışmaların karşılaştırmalı bir şekilde verilmesine önem verilmiştir. Köy Enstitülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik olan bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Atatürk döneminde köy eğitimine yönelik çalışmaların Köy Enstitüsünün kurulmasına olan katkısı ne olmuştur?
2. Köy Enstitülerinin kuruluş gerekçesi nedir?
3. Köy Enstitülerinde Enstitü kavramı niçin tartışma konusu edilmiştir?
4. Köy Enstitülerinin kapatılma gerekçesi ne olmuştur?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin veri toplama tekniklerinden biri olan doküman (belge) incelemesi tekniğinden faydalanılmıştır (Çukurova, Çakmaklı, Parin ve Aydın, 2023: 90). Bu bağlamda incelenmiş olan bazı makale ve kitaplardaki veriler karşılaştırılarak köy enstitülerinin kuruluş giden süreci, kurulmasıyla birlikte tartışılan yönleri ve Türk eğitim sistemine olan katkısının ardından kapatılmaya doğru giden süreci analiz edilmeye çalışılmıştır.

İçerik ve kapsam bakımından incelenen Köy Enstitüleri çalışması; “Köy Enstitüsüne Doğru Giden Süreç”, “Tartışmalar Ekseninde Köy Enstitülerinin Açılması”, “Köy Enstitülerinin Teşkilat Yapısı ve İşlevi”, “Köy Enstitülerine Farklı Eleştirel Bakışlar”, “Köy Enstitülerinin Kapatılma Süreci” olmak üzere 5 temel başlığa ayrılarak incelenmiştir. “Köy Enstitülerinin Teşkilat Yapısı ve İşlevi” adlı başlık ise “Köy Enstitülerinin Görev ve Amaçları” ve “Köy Enstitülerinin Programları” olmak üzere iki alt başlık olarak çalışmada yer almıştır. Köy Enstitülerinin kuruluşu, gelişimi ve kapatılma süreci ile ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgiler derlenerek bir araya getirilmiştir. Literatür tarama sürecinde, köy enstitüleri ile ilgili makaleler, kitaplar ve bu konu ile ilgili internet sitelerindeki makalelerden istifade edilmiştir. Ayrıca çeviri kitaplar, Sempozyum bildirileri ve ansiklopedi vb. dokümanlardan da yararlanılmıştır. Çalışmada özellikle Giresun İl Halk Kütüphanesi, Giresun Üniversitesi Hüseyin Hüsnü Tekişik Kütüphanelerindeki kitaplar, çeviri kitaplar, ansiklopedi, Sempozyum bildirileri, dergiler ve makalelerden faydalanılmıştır.

BULGULAR

Elde edilen bulgulardan hareketle, köy enstitüleri ile ilgili kitap ve makaleler esas alınarak konular dönemlerine ayrılmıştır. Dönemlerde köy enstitülerinin tarihsel gelişimi ve enstitülere eleştirel bakışlar ağırlıklı tema olarak işlenmiştir.

Köy Enstitüleri Öncesi Köy Eğitimi

II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte “köy için eğitim” konusunda önemli adımlar atılmış ve böylelikle Cumhuriyet’e doğru giden süreçte bu adımlar hızlandırılmıştır. Atatürk köye ilişkin “*Köylü efendimizdir. Bu ülkenin gerçek sahibi, gerçek üretici olan köylüdür.*” (Dündar, Tarihsiz, 163) diyerek bu atılımlar giderek hızlandırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında 17 Şubat 1923’te toplanmış olan İzmir İktisat Kongresi’nde köy eğitimi konusunda da önemli kararlar alınmıştır (Akyüz, 2009: 392; Şimşek ve Mercanoğlu, 2018: 265). Bu kararlar Köy Muallim Mektepleri ve Köy Enstitülerinin laboratuvarını oluşturmuştur. Alınmış olan kararlar ise şöyledir.

1. Köylülere parasız dağıtılmak üzere, ziraata dair kitap ve dergi hazırlanması,
2. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi okullarda ziraatın uygulamalı olarak öğretilmesi,
3. Her bölgede uygulamalı ziraat eğitimi yapan ve örnek çiftlikler özelliğinde olan okulların açılması.
4. Anadolu’da hükümetin belirleyeceği yerde Yüksek Ziraat Mektebi kurulması ve Halkalı Ziraat Mektebinin bu yeni mekteple birleştirilmesi.
5. Askerî talimğâhlarda uygulamalı ziraat eğitimi verilmesi.
6. Köy eğitimine yönelik film göstermek, konferanslar vermek ve köylerin istatistiki bilgilerini kaydetmek üzere, her bölgede Seyyar Ziraat Mekteplerinin açılması. (Dündar, Tarihsiz, 219; Yiğit, 2007: 481).

Atatürk döneminde, 1924-1925 öğretim yılı içerisinde üç kız ve iki erkek olmak üzere beş öğretmen okulu daha açılmıştır. Ancak yine öğretmen maaşlarının çok düşük olması ve mesleki açıdan uygun hâle getirilememesi hasebiyle vazifesinden istifa etmiş olan öğretmen sayısı giderek artmaya devam etmiştir. Buna oranla da öğrenci sayısı giderek artmıştır. Bu bağlamda bu sorunlara çözüm bulmak adına Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ve Atatürk’ün de daveti üzerine yabancı bilim insanları Türkiye’ye gelmiştir (Yiğit, 2002: 446; Yiğit, 2007: 482). Yabancı bazı bilim insanları köy eğitimi ile ilgili raporlar hazırlamışlardır. Bu bilim insanlarından biri Amerikan eğitimci John Dewey ve diğeri ise Alman eğitim danışmanı Kühne’dir. Özellikle Dewey’in, 1924 tarihli raporunda köye göre eğitim ve köy öğretmeni yetiştirme konusundaki düşünceleri son derece önemli olmuştur (Akyüz, 2009: 392; Ekinci, 1997: 92-93; Yiğit, 2007: 482).

Yaklaşık iki ay kadar incelemelerde bulunmuş olan Dewey, bu konuya dikkat çekerek, öğretmen maaşlarının süratle büyük bir oranda artırılması gerektiğini vurgulamış ve meslekten istifa etmiş olanların ekseriyet teşkil etmesini kaygı verici bulmuştur. Bu meyanda öğretmenlik mesleğinin cazip hâle getirilmediği

sürece yeniden öğretmen okulu açmanın faydalı olamayacağını belirtmiştir (Yiğit, 2002: 446; Yiğit, 2007: 482). Benzer fikirleri ve önerileri Kühne, 1925 yılında vurgulamıştır. Benzer düşünceler, bu iki bilim insanıyla sınırlı kalmamış ve yerli eğitimciler kanalıyla da öne sürülmüştür. Yerli eğitimcilerin teorileri ise 1926, 1927 ve 1936 yıllarında tatbik edilmiştir (Akyüz, 2009: 392). Böylelikle bu fikirlerin ışığında 1926 yılından itibaren öğretmen maaşları arttırılmıştır. Ancak asıl sorunsalın köy okullarına öğretmen gerekliliği olması hasebiyle bu fikirlerin ötesinde köklü tedbirlere ihtiyaç duyulduğu da anlaşılmıştır (Yiğit, 2002: 446-447).

1920'li yıllarda Türkiye nüfusunun yüzde %75'ten fazlası köylerde yaşıyordu. Buna karşılık köylerde elektrik yok denecek kadar azdı. Ulaşım imkânları sınırlı olduğu gibi aynı zamanda iptidai durumda idi. En temel ve doğal ihtiyaç olan su bile birçok yerde zor koşullarda sağlanıyordu. Bilakis sağlıklı olmayan su kaynakları kullanılıyordu. Bu sebeplerden ötürü, öğretmenler köyde çalışmak istemiyorlardı. Tayin edildikleri köylerden ise hemen şehirlere dönmenin planlarını yapıyorlardı. Bu durum sebebiyle öğretmenler, eğitim konusunda verimli olamadıkları gibi ziraatın geliştirilmesi için de kendilerinin rehberliğine de ihtiyaç duyuluyordu. 17 Şubat 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde bu hususta da bazı kararlar alınmıştır. Buna ilave olarak Dewey'in raporlarında da çiftçilerin ihtiyaçlarına yanıt verecek köy okullarına ve buralarda öğretmen yetiştirecek öğretmen okullarına ihtiyacın olduğu belirtilmiştir (Yiğit, 2002: 447; Yiğit, 2007: 476; Yiğit, 2012: 315-316).

Bu gelişmeler doğrultusunda 1926 yılında çıkartılmış olan 789 sayılı kanun ile Köy Muallim Mektepleri kurulmuştur (Gürsel, 2018: 4; Yiğit, 2002: 447; Yiğit, 2007: 482). 1925-1929 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı yapmış olan Mustafa Necati'nin (Uğural) döneminde 1926 yılının sonlarında Kayseri Zincirdere köyünde bir "*Köy Muallim Mektebi*" açılmıştır. Bu okulun Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri vardır. Çünkü köyler için açıldığı bilinen ilk öğretmen okuludur. Yine Necati Bey'in döneminde 1927 yılında açılan ve faaliyete geçmiş olan Denizli Erkek Muallim Mektebi ise bir süre sonra "*Köy Muallim Mektebi*"ne çevrilmiştir. Ancak bu mektep, 1933 yılında kapatılarak eğitim hayatına son verilmiştir (Akyüz, 2009: 392; Yiğit, 2002: 447; Yiğit, 2007: 484; Yiğit, 2012: 320-321).

Bu gelişmelere binaen 1934 yılına gelindiğinde 25 Muallim Mektebinden sadece 12'si mevcudiyetini muhafaza etmiştir. Hâlbuki devlet ise eğitim politikasında her köye bir öğretmen göndermeyi tasarlamıştı. Nitekim Bakan Necati Bey, bu konuya temas etmiş ve "*Türkiye Cumhuriyeti, her köyde bir öğretmen bulunduracaktır. Günün birinde bir Maarif Vekili çıkar da Türkiye'nin her köyünde öğretmen var, her köyde öğrenim yapılması için bütün imkânlar tamamdır derse, okul çağındaki bütün çocuklar mecburi öğrenim görebiliyorlarsa o zaman cumhuriyetin çizdiği hedeflere varılmıştır.*" ifadesinde bulunmuştur. Ancak mevcut öğretmen okullarının vermiş olduğu mezun sayısı ile bu hedeflere ulaşmak bir hayli zor görünmüştür. Nitekim 40 bin civarındaki köyden ne var ki %10 kadarında okul ve öğretmen bulunuyordu (Yiğit, 2002: 447).

Zincirdere ve Denizli Köy Muallim Mektepleri denemelerinden sonra ise 1933 yılında Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip, köy için öğretmen yetiştirmek amacıyla çalışmalar yapmıştır. Mıntıka Bölge Muallim Mektebi olarak tasavvur edilmiş ancak tatbik edilememiştir. 1936 yılında ise Millî Eğitim Bakanı Saffet Arkan döneminde, Eskişehir'in Mahmutiye köyünde fikri bizzat Atatürk tarafından ortaya konulmuş olan Eğitim Kursu açılmıştır. Bu kursun açılmasındaki maksat ise askerde onbaşı ve çavuşluk yapmış köylü gençleri altı aylık bir kurstan sonra eğitmen unvanıyla küçük köylere ve üç yıllık ilkokullara gönderip öğretmen sıkıntısını hafifletmekti. Yine 1936 yılında köylere öğretmen yetiştirmek üzere İzmir Kızılcıllu'da ve Eskişehir Çifteler'de Köy Öğretmen okulları açılmıştır. Bu okullar bir süre sonra Köy Enstitülerine dönüştürülmüştür (Akyüz, 2009: 392-393; Gürsel, 2018: 5).

28 Aralık 1938'de Maarif Vekili olan Hasan Ali Yücel, 17-29 Temmuz 1939 tarihinde toplanmış olan Birinci Maarif Şurası'nın açılış konuşmasında uygulanacak olan köy eğitiminin esaslarını ortaya koymuştur. Öncelikle köy şartlarına dikkat çekmiş, köylerde ilköğretim meselesinin geleneksel yöntemlerle halledilemeyeceğini ifade etmiştir. Yücel, konuya temas ederek "*Köy öğretmenini; köyde doğmuş, büyümiş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip, köy hayat şartlarının canlı olarak yaşadığı öğretmen okullarında yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz.*" ifadesinde bulunmuştur. Bu uygulanacak olan sistemin başarıya götüreceğini belirtmiş ve Köy Kursları ile Köy Öğretmen Okulları tatbikini misal olarak göstermiştir. Üç yıl süreli köy okullarının, beş yıla çıkarılacağını da ayrıca belirtmiştir. Böylelikle Hasan Ali Yücel sayesinde köye özel öğretmen yetiştirilmesi fikri II. Meşrutiyetten bu zamana kadar daha kapsamlı ve sistematik hâle getirilmiştir (Yiğit, 2002: 447; Yiğit, 2008: 688).

Köy Enstitüsüne doğru gidilmiş olan bu süreçte Mehmet Emin Erişirgil, Reşat Şemsettin Sirer ve İsmail Hakkı Tonguç Maarif Şurasında bu süreç ile ilgili çeşitli fikirler öne sürmüşlerdir. Bu bağlamda Erişirgil; Köy Öğretmen Okullarının sayısını arttırmaya devam edildiğini vurgulamakla birlikte ayrıca mevcut öğretmen okullarından gerek köyde ve gerekse şehirde vazife yapacak tarzda öğrenci yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Reşat Şemsettin Sirer; Köy Öğretmen Okullarının köylerde çalışacak öğretmenleri yetiştirmek üzere kurulmuş olduğunu belirtmiş ve bu hususun açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu okulların asıl amaçlarının köylünün sosyal gelişimini temin etmek ve köyün kalkınmasını sağlamak olduğuna

dair çeşitli nazariyelerin ortaya konulduğunu da belirtmiştir. Ancak bu söylevlerin belirsiz olduğunu, esasında köylerin ihtiyaçlarına göre uygun ve kendisini köyde mutlu hisseden öğretmenin verilebilmesi durumunda köy kalkınmasının, sosyal gelişme ve nihayetinde asıl şartlarının kendiliğinden zuhur etmiş olacağını vurgulamıştır (Yiğit, 2008: 688). Bu kongrede bir başka görüş ise İsmail Hakkı Tonguç'tan gelmiştir. Tonguç, köylere açılan öğretmen okullarının tam anlamıyla iş yapacak karakterde insan yetiştirmenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Ona göre bu tarzdaki insana aydın iş insanı yetersizliğinden dolayı bu görev verilmiştir. Bu görev verilmiş olan adama ise köylerimizde nasıl öğretmen ihtiyacı varsa bir o kadar demirci, kooperatifçi, inşaatçı ihtiyacı vardır. Bu yüzden öğretmen geleneksel öğretmen tipi olarak ilkokul öğretmenliği yapmakla yetinmemeli ayrıca bir mesleği daha öğrenerek köydeki çocuklara da öğretmeli denilmiştir (Aysal, 2005: 271-272; Yiğit, 2008: 688).

Tartışmalar Ekseninde Köy Enstitülerinin Açılması

Köy Muallim Mektepleri ile başlatılmış olan, Köy Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okulları ile gelişme sürecine girmiş olan köy eğitiminde, yeni bir anlayışa doğru gidilmiştir. Bu bağlamda 1940 yılına kadar elde edilmiş olan tecrübe, birikim ve kazanımlarla, kırsal kesimin eğitimine yönelik sistemli bir proje hazırlanmıştır (Yiğit, 2002: 447; Yiğit, 2008: 689). İsmail Hakkı Tonguç'un Köyde Eğitim (1938) ve Canlandırılacak Köy (1939) adlı çalışmaları sayesinde geliştirmiş olduğu bu proje ile köye özel öğretmen yetiştirme ve bu öğretmenler aracılığıyla öğrencilerin yanı sıra bütün köylülerin eğitilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle Türkiye'nin nüfusunun büyük bir bölümünü ihtiva etmiş olan kırsal nüfusun aydınlatılması, bilhassa ziraatın geliştirilerek köylerin kalkınması ve çağın özelliğine uygun hayat tarzının geliştirilmesi öngörülmüştür (Tanör ve Boratav, 2004: 260; Yiğit, 2008: 689). Nihayetinde Köy Enstitüleri, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un da katkılarıyla, 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı kanun ile birlikte Türk eğitim tarihindeki yerini almıştır (Akyüz, 2009: 393; Gürsel, 2018: 4-5; Tanilli, 2006: 115; Yiğit, 2002: 447; Yiğit, 2008: 689). Bu kanun ile birlikte köy çocuklarının, köylerde tahsil görmelerine, okul inşaatlarında ustalık, amelelik yapmalarına ve yirmi yıl boyunca köylerde görevlerini sürdürmelerine ortam hazırlanmıştır. Ayrıca bu yükümlülüklerden maada eğitim-öğretim işlerinin yanı sıra ziraatla, hayvancılıkla, marangozluk, demircilik ve uzmanlık gerektiren birtakım işlere dayalı bir sistemi de beraberinde getirmiştir. Bu sistemle sadece öğrencilerle sınırlı kalınmamış, köylülere de rehberlik etmiş olan köylü-öğretmen modeli sunulmuştur. "*Köyü Canlandırma*" projesi ile belirlenmiş olan bu modele uygun tahsil süresi ise, 5 yıllık köy ilkokulunun akabinde, 5 yıl olan Köy Enstitüsü ile ceman 10 yıla tekabül etmiştir (Çeçen, 2007: 192; Yiğit, 2002: 448).

Köy Enstitüleri Kanunu, beraberinde bazı tartışmalara da sebebiyet vermiştir. Özellikle en çok tartışılan husus ise kanunun üçüncü maddesinde yer almış olan "*Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş, sıhhatli ve müstaid köylü çocuklar seçilerek alınurlar*" hükmü olmuştur. Kanuna dair düşüncelerini beyan etmiş olan İstanbul Milletvekili Kazım Karabekir, üçüncü maddeyi sıkıntılı bulduğunu belirtmiştir. Nitekim konuşmasında "*3. madde hükmü ile Köy Enstitüleri yalnız köy ilkokullarını bitiren çocuklara hasrediliyor. Şehir ve kasaba çocuklarının köylerle temasını kesiyor. Hâlbuki dünyanın her tarafında bu temasın çoğaltılması için yeni yeni tedbirler alındığını görüyoruz. Şu halde 40-50 sene sonraki hayatı tasvir edersek Memleketimi ikiye ayırmış olacaktır. Biri köylünün kendi ruhuyla terbiyesi, diğeri de şehirli kısmı. Biz şehir ve köy çocuklarını birbirleriyle kaynaştıracak yerde bir safiyeti fikriye ile ayırırsak, sonra acaba bu köylere başka taraflardan yapılacak telkinlerle günün birinde biz bu şehirliğin karşısında başka fikirlerle onları mücehhez bulmaz mıyız? Onun için bendenize öyle geliyor ki, şehir çocuklarını köylere götürmek için diğer devletlerin yaptığı gibi daha başka tedbirler almalıyız.*" ifadesinde bulunmuştur. Bu bağlamda Karabekir, Enstitülere yalnız köy çocuklarının alınması ile şehir ve kasaba çocuklarının köylerle temasının kesildiğini, 40-50 sene sonra memleketin ikiye ayrılacağını da ifade etmiştir (Yiğit, 2002: 448; Yiğit, 2008: 689).

Kazım Karabekir'in yukarıdaki açıklamalarına Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tepki göstermiştir. Buna rağmen Karabekir, görüşlerinde ısrar etmeyi sürdürmüştür. Bilhassa öğrencilerin yalnız köylerden alınmasının yanlışlığına dikkat çekmiş ve "*Parti programında sınıf yok diyoruz. Fakat elimizle tesis ediyoruz kanaatindeyim. Çünkü seneler ilerledikçe köyler ile şehirler arasında dehşetli bir kültür farkı olacaktır. Milli vicdanlar ayrılacak, memlekette tamamıyla iki ayrı tabaka teşekkül edecektir*". Buna karşılık tekrar söz alan Bakan Yücel, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu hatırlatmış ve Köy Enstitülerinde farklı terbiye prensiplerinin tatbik edilmeyeceğini belirterek "*Davanın esasını bozmayalım ve bozmamak için maddeyi olduğu gibi bırakalım*" demiştir. Netice itibarıyla çok tartışılmış olan üçüncü madde değiştirilmemiştir. Böylelikle oylamaya katılmış olan 178 milletvekilinin oybirliği ile Köy Enstitüsü Kanunu kabul edilmiştir (Aysal, 2005: 274; Yiğit, 2002: 448; Yiğit, 2011: 36-37).

Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Köy Enstitülerine dönüştürülmüş olan dört Köy Öğretmen Okulunun yanı sıra 1940 yılında 14 ve 1948 yılına kadar 7 olmak üzere toplam 21 Köy enstitüsü açılmıştır

(Yiğit, 2008: 689). Ayrıca bu enstitüler, müstakil olarak öğretime devam ettikleri 1952 yılına kadar toplam 15.000 civarında öğretmen, 2000 civarı kadar da sağlık memuru yetiştirmiştir (Yiğit, 2002: 448).

Tablo 1: Köy Öğretmen Okulundan Dönüştürülenler

Şehir	Okul	Kuruluş Yılı	Dönüştürme Yılı
İzmir	Kızılçullu Köy Enstitüsü	1937	1940
Eskişehir	Çifteler Köy Enstitüsü	1937	1940
Kırklareli	Kepirtepe Köy Enstitüsü	1938	1940
Kastamonu	Gölköy Köy Enstitüsü	1939	1940

Kaynak: Yiğit, 2002: 453

Tablo 2: 1940-1948 Yılları Arasında Açılan Köy Enstitüleri

Şehir	Okul	Kuruluş Yılı
Malatya	Akçadağ Köy Enstitüsü	1940
Antalya	Aksu Köy Enstitüsü	1940
Samsun	Lâdik/Akpınar Köy Enstitüsü	1940
Adapazarı	Arifiye Köy Enstitüsü	1940
Trabzon	Vakfikebir/Beşikdüzü Köy Enstitüsü	1940
Kars	Cılavuz Köy Enstitüsü	1940
Adana	Bahçe/Düziçi Köy Enstitüsü	1940
Isparta	Gönen Köy Enstitüsü	1940
Balıkesir	Savaştape Köy Enstitüsü	1940
Kayseri	Pazarören Köy Enstitüsü	1940
Ankara	Hasanoğlan Köy Enstitüsü	1941
Konya	Ereğli/İvriz Köy Enstitüsü	1941
Sivas	Yıldızeli/Pamukpınar Köy Enstitüsü	1942
Erzurum	Pulur Köy Enstitüsü	1942
Diyarbakır	Ergani/Dicle Köy Enstitüsü	1944
Aydın	Ortaklar Köy Enstitüsü	1944
Van	Erçiş Köy Enstitüsü	1948

Kaynak: Yiğit, 2002: 453

Enstitüler, Kırklareli Kepirtepe'den Kars Cılavuz'a, Trabzon Beşikdüzü'nden Antalya Aksu'ya kadar Türkiye'yi kapsamış olan bir coğrafi dağılımla kurulmuştur (Akyüz, 2009: 393; Gürsel, 2018: 5; Yiğit, 2008: 689). Türkiye'nin değişik köylerinden 25.000 öğretmen yetiştirilmiş olması Sina Akşin tarafından büyük bir başarı olarak değerlendirilmiştir (Akşin, 2013:238). Enstitülerin kuruluş yerleri ise belirlenirken bilhassa kent ve kasabaların dışında olmaları, yanında tren ya da anayola yakın, köy ve köylerin, bucak merkezlerinin ortasında olmasına dikkat edilmiştir. Ancak enstitülerin kuruluş yerlerinin seçiminde dikkate alınmış olan bu koşullar, aynı biçimde her enstitünün kuruluşunda da rol oynamış değildir. Bu koşullar olanaklar ölçüsünde oluşturulmuştur (Ekinci, 1997: 154-155).

Bu eğitim kurumunun kuruluş gerekçesini ise Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, şu gerekçelere dayanarak açıklamıştır. “17 milyon olan Türkiye nüfusunun 13 milyonunun köylerde yaşadığını, buna binaen öğrenim çağında bulunan çocukların okullaşma oranının ters orantıyla tekabül ettiğini, köylerin aksine şehirlerin %80'inin okuduğunu ve köylerde ise bu oranın %25 ile sınırlı kaldığını” belirtmiştir. Diğer açıdan ise 40 bin köyün yaklaşık olarak %25'inde öğretmen ve eğitmen bulunduğunu vurgulamıştır. Yücel, izahını ise “Öğretmenlerin köyde çalışmak istememelerinin sadece ideal noksanlığından ileri gelmediğini, onların köy ortamına intibak edecek tarza yetiştirilmediklerini” ifade etmiştir. Hasan Ali Yücel, “Enstitü” kavramına ilişkin eleştirilere ve okul yerine niçin enstitü denilmesini tercih etmeleri sorusuna ise “Biz bu müesseselere köy öğretmen okulu demedik. Çünkü evvelce bu isimde müesseseler vardı. Bunları ona bağlamak istemedik. Onlar yepyeni şeylerdir. Biz Köy Enstitüsünü sadece içerisinde nazari tedarikat yapılan bir müessese olarak almadık. İçerisinde ziraat sanatları, demircilik, basit marangozluk gibi ameli birtakım faaliyetlerde bulunduğu için okul

adıyla anmadık, enstitü diye isimlendirmeyi muvafık gördük. Enstitüde yetişen öğretmenlere umumi ve mesleki kültür bakımından lüzumlu olan bilgiyi vereceğimiz gibi, bunlara köye gittikleri vakit köy hayatında amil, prestij sahibi, kendisine fikir sorulabilecek, rey alınabilecek insan olabilmesi için ameli bilgiler de verilecektir.” cevabını vermiştir (Yiğit, 2002: 447).

Köy Enstitülerinin Teşkilat Yapısı ve İşlevi

Köy Enstitülerinin teşkilat yapısını (Yiğit, 2002: 449) anlamak için iki kanun metni ve bir izahnamenin içeriğini bilmek yeterlidir. Bunlardan birincisi, Köy Enstitülerinin başlangıcı olan 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu’dur. İkincisi, Köy Enstitülerinin faaliyete geçmesiyle birlikte iki yıllık uygulamadan sonra, 19 Temmuz 1942 tarihinde kabul edilmiş olan 4274 sayılı Köy okulları ve Enstitüleri teşkilat kanunudur. Ayrıca bu iki kanuna açıklık getirmek için, İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanununun (Ekinci, 1997: 161) İzahnamesi vardır (Yiğit, 2002: 448; Yiğit, 2008: 689). Köy Enstitüsü teşkilatının en önemli unsurlarından birisi olmakla beraber ne kuruluş ne de teşkilat kanununda yer almamış olan iki ayrı organ daha mevcuttur. Bunlar Yüksek Köy Enstitüsü ile Yüksek Köy Enstitüsü Yönetim Kuruludur ve bakanlığın izni ile kurulmuştur (Aksu, Çaycı ve Demircan, 2009: 187; Yiğit, 2002: 449). Belirtilen teşkilat kanunları ve izahnameye bakıldığında, teşkilatın ana yapısı şöyledir. Okul veya kursu bulunan köyler idari açıdan bir araya getirilmeye çalışılarak birer gezici öğretmen veya başöğretmen bölgesi oluşturulmuştur. Buna dayanarak bu bölgelerden bir ilk öğretmen bölge müfettişliği oluşturulmuştur. Böylelikle bu bölgelerin birleşmesi ile birlikte her bir Köy Enstitüsünün sorumluluk alanı da belirlenmiştir (Yiğit, 2002: 448; Yiğit, 2008: 689).

Bu uygulamalar doğrultusunda faaliyetlerine başlamış olan Köy Enstitülerinde, izahnameye göre özellikle köy öğretmeninin, öğretmen olmanın ötesinde köyün önderi konumuna yükseltilmesi için de uğraşılmıştır. Böylelikle görevlerinin gerçekleştirilmesi adına, köylülere eğitmen ve öğretmenlere yardım etmek ve onlarla iş birliği yapılması yükümlülükleri de getirilmiştir. Bu yükümlülüklerin dışında hareket etmeye çalışanlar ve işlere fesat karıştıranlar hakkında, eğitmen ve öğretmenlerin itibarı üzerine hukuki işlem yapılacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda mahkemelerce fiilleri sabit görülenlere 15 güne kadar hafif hapis cezası ve 25 liraya kadar hafif para cezası verileceği bildirilmiştir (Yiğit, 2008: 690). Bu maddenin dışında bir başka maddede, köylülere işçilik yapma sorumluluğu getirilmiştir. Bu sorumluluk maddede “*Köy halkından veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her vatandaş, köy ve bölge okulları binalarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılmasına çalışacaktır. Münhasır işler tamamlayıncaya kadar yılda en çok yirmi gün çalışmaya mecbur tutulur.*” ibaresi yer almıştır (Yiğit, 2002: 449).

Köy Enstitüsünün teşkilat yapısına dair iki kanun ve izahnamelerin dışında Genel Müdür İsmail Hakkı Tonguç’un bu enstitülere göndermiş olduğu mektuplar da önem arz etmiştir. Tonguç 20 Ekim 1944 tarihli mektubunda “*Sizlere kanunlarla verilmiş bulunmakta olan salâhiyetlerden (yetkilerden) başka birçok idari salâhiyet ve imkânlar da verilmiş bulunmaktadır. Bunların hepsinden maksat; cemiyete, vefakâr, yeni, diri, çalışkan, dürüst, cesur, becerikli, meşakkate tahammül edebilen, müşkül ne olursa olsun onu yenebilen tuttuğunu koparan, sosyal hayatın her safhasına nüfuz edebilen, hayat şartlarını değiştirebilen, toprağa bağlı, köklü, hayattan zevk alan, yaşamaya doymayan, insanları ve hayatı seven, ölümü tanımayan vatandaşlar yetiştirmemiz içindir.*” (Tonguç, 1976: 37; Yiğit, 2002: 449). Bu mektubun dışında 1944 tarihli iki ayrı mektuba yer verilmiştir (Yiğit, 2002: 449). Mektubun birincisi 4 Aralık 1944 tarihlidir. Öneme binaen aynen aktarıyoruz. “*Köy Enstitülerinin içyapılarında (öğrencilerin kendi kendilerini idare etmeleri) ilkesine dayanan bir gelişim sağlanacaktır. Onun için bu kurumları her türlü şahsi ve indi idare tarzından kurtarmak Enstitülerde vazife gören bütün öğretmenlerin başlıca amaçları olmalıdır. Bu amaca en kısa zamanda ulaşmak için aşağıdaki tedbirlerin alınması uygun görülmüştür. Madde madde yazılan bu tedbirler öğretmen ve öğrencilerin hepsine Müdürler tarafından aynen okunacak ve manaları onlara iyice anlatılacak, bunlar gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin cep defterlerine aynen yazdırılacaktır.*

1-Köy Enstitülerinde her türlü yapım, ziraat, sanat, idare işleriyle öğretmen ve öğrencileri ilgilendiren işler nöbetle öğretmen ve öğrenciler tarafından görülür. Nöbette bulunmayanlara bu işlerin gördürülmesi, öğrencilerin öğretmen ve usta öğreticilerin hususi işlerinde çalıştırılmaları yasaktır. Kendi işini kendi göremeyecek derecede hasta olan kimsesizlerin işleri de nöbette bulunan arkadaşları tarafından yapılır.

2-Derse ve vazifeye geç gelmek, öğretmenliğe yakışmayacak laubali hareketlere girişmek, sarhoş olmak, kumar oynamak gibi öğrencilere fena örnek olabilecek hareketlerde bulunmak, öğrencileri dövmek, onlara hakaret etmek yasaktır.

3- Tabelaya giren öğretmenler, istihkakları olan yemeği öğrencilerle birlikte Enstitülerde yemeğe mecburdurlar. Hususi evlere veya odalara yemek götürmek yasaktır.

4-Enstitü işleri en az on beş günde bir bütün öğretmen ve öğrenciler bir araya gelerek konuşulur. Ve işler, bu konuşmalarda –imkânlar, Vekillikten verilen direktifler göz önünde tutularak- verilen kararlara uygun

olarak yürütülür. Enstitülerde en a on beş günde bir eğlenti tertip olunur. Bu eğlentilere öğrencilerin ve öğretmenlerin katılmaları şarttır.

5- İş bölümüne göre türlü işlere dağıtılacak kümelere yapacakları işin önemi, memlekete, millete ve onların şahıslarına temin edici faydalar anlatılarak iş gördürülür. Öğrencilere angarya şeklinde, manası anlaşılmayan işlere bu kurumlarda asla yer verilmeyecektir. Bir Enstitüde işlerin soysuzlaştığı görülürse bundan birinci derecede öğretmenler mesul tutulacaktır. Her çocuk öğretim programında tespit olunan şekillere göre kültür, ziraat ve sanat çalışmalarına mutlaka katılacaktır. Belli çocukları yalnız terzilik, şoför muavinliği, davar çobanlığı, tuğlacılık gibi belli işlerde uzun müddet çalıştırmak yasaktır.

6- Şartlar ne olursa olsun, mevsim hangi mevsim bulunursa bulunsun, öğrencilere her gün serbest okuma yaptırılacak ve onlara kitap okuma alışkanlığı mutlak surette kazandırılacaktır.

7- İşin yukarıda belirtildiği gibi ilgililere aynen duyurulduğu, altı madde halinde yazılan kısmın onların defterlerine her zaman görülebilecek şekilde yazdırıldığı idaremize bildirilecektir. Bu emirlere uygun hareket etmeyenlerin durumları Enstitü Müdürlüklerince saptanarak vekillğe bildirilecektir. Enstitü Müdürlükleri bu direktiflere uygun hareket emeyenler hakkında gerekli tedbirlerin alındığını ilgililere vaktinde bildirmedikleri ve durumu düzeltmedikleri takdirde şikâyetçilere, şikâyetlerini yazıyla Vekillğe bildirmek hakkı verilecektir (Tanilli, 2006: 121; Tonguç, 1976: 89-91). Mektubun ikincisinde ise 8 Aralık 1944 tarihli olup şu noktalara değinilmiştir. “Enstitülerde devletimizin dayandığı ana ilkelerden olan (Halkın kendi kendini idare etmesi) düstur (öğrenci ve öğretmenlerin kendi kendilerini idare etmeleri) şekline sokularak, bu prensiplere göre bir idare şekli kurmaya çalışıyoruz. Onu gerçekleştirmenin tek ve eşsiz vasıtası olarak da iş bölümünü, işler hakkında bunlara katılanların fikir serdetmeleri, topluluğa mensup herkesin birbirine iyi muamele etmesini, birbirlerinin işlerine karışmamalarını kabul ediyoruz.” (Tonguç, 1976: 106).

Bu enstitülerde, kendi kendini idare etme düsturu esasına ise bir başka açıdan Mehmet Rauf İnan, anılarında değinerek şöyle açıklamada bulunmuştur. “Okulun olumlu nitelikleri tümüyle vardı. Olumsuz nitelikleri ve etkilerin hiç yoktu. Orada her öğrenci kendi yeteneğini göstermek, başarı sağlamak, değer ve saygı kazanmak olanağını bol bol bulur, kişiliğini geliştirirdi. Hiçbir eğitim kurumumuzda, en yüksekleri de içinde hiçbir okulumuzda Köy Enstitülerinde olduğu gibi, öğrenciye verilen değer, gösterilen saygı, güven ve içtenlik, yakınlık ve birliktelik, bununla oda gelişen özgüven, özgür düşünce, hoşgörü, özgecilik, atılganlık, girişkenlik sağlanamamıştır. Köy Enstitüleri, okullardaki olumsuzluklara düşmemek için, öğrencilerine yaşlarının, insanlıklarının, özelliklerinin tüm haklarını yaşamak olanağını sağlamak amacıyla ve uygulamasında idiler. Bununladır ki, Köy Enstitüsünde yetişenler, düzensiz ve kişiliksiz siyasetçilerden, yetkililerden gördükleri bütün baskılara, insafsızlık, haksızlık ve kara çalmalara karşın sinmediler ve aralarında başarısız tek kimse çıkmadı. Aksine uzantısı ile birlikte ancak 10 yılı bulan kısa süreli bu kurumdan her alanda çok başarılı kişiler yetişti. Sanatçılar, yazarlar, sağlık, eğitim, bilim kişileri, hukukçular, bakan vesaire” (İnan, 1988: 12-13).

Köy Enstitülerin Görev ve Amaçları

Köy eğitim ve öğretmenlerin görev, yetki ve amaçları, okul ve kurslarla ilgili işler ile köy halkını yetiştirmeye dönük işler olarak ikiye ayrılmıştır. Buna göre birinci kısımda; köy okulu binasının, işliğinin yapılışında ve bahçenin kuruluşunda çalışmak, okul eşyasını muhafaza etmek, hayvanlara bakmak ve onları üretmek ve okul arazisini örnek olabilecek şekilde işlemektir. Ayrıca okul işliğini köylülere de faydalı olabilecek şekilde işlemek, eğitim ve öğretim ile ilgili tedbirleri almak, öğrencinin sağlığı ile ilgili tedbirler almak, bölge köylerinde elbirliği gerektiren işlerde çalışmak ve yardımlaşmak gibi hususlar yer almıştır (Yiğit, 2008: 689). İkinci kısımda ise köy halkının milli kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müspet değerlerini yaymak, geliştirmek ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almaktır. Bununla beraber Köyün iktisadi hayatını geliştirmek için ziraat, sanat ve teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak, köyde ve çevresinde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının tespiti ve korunması ile ilgili işlerde muhtarla, köylülerle ve ilgili diğer birimlerle beraber çalışmaktır. Ayrıca köy halkının saadet ve felaketiyle ilgili işlerde elden gelen yardımı yapmak, devletin ve köy halkının umumi menfaatleri ve mukadderatıyla ilgili işlerde her daim köylülerle iş birliği yapmaktır. Alana ve temin edilecek araçlara göre köy gençlerinin yüzücü, kayıkçı, avcı, güreşçi, binici, atıcı, bisiklet, motosiklet ve traktör sürücüsü olmalarını sağlamaktır (Yıldız ve Akandere, 2017: 278; Yiğit, 2008: 690).

Köy Enstitülerin Programları

1 Haziran 1940 tarihinde faaliyete geçmiş olan Köy Enstitülerinde önceden hazırlanmış ve kabul edilmiş bir öğretim programı ve yönetmeliği meydana getirilmemiştir. Ancak nakle, ezbere ve teorilere dayanmaktan ziyade, geçici olarak ortaokul ve öğretmen okulu programları ve ortamın özel şartları göz önünde bulundurularak, öğretim programına girecek konuların neler olabileceğinin denemeler yoluyla tespit ve tatbik edilmesine çalışılmıştır (Yiğit, 2002: 450).

1940-1943 Köy Enstitülerinin kuruluş aşaması yıllarında bir program dâhilinde, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bazı hususların uygulanması istenmiştir. Bu hususlar ise şöyledir.

- 1- Bisiklet, motosiklet, otomobil ve su motorları gibi araçları kullanma,
- 2- Yüzme, ata binme, tırmanma, yürüyüş, kürek çekme vesaire beceri kazanma
- 3- Enstitü arazisini ağaçlandırma, çiçeklendirme, yol yapma, su kanalı açma, bataklık kurutma, sulama, bitki yetiştirme, bayındırlık işleri,
- 4- Hayvan ve bitki bakımı,
- 5- Mandolin, ağız ve el armonisi, flüt gibi bir müzik aleti çalma,
- 6- Yöreden başlayarak Milli oyunları öğrenme,
- 7- Kantin ve kooperatif tesis etme,
- 8- Yakın çevrenin tetkik edilmesi,
- 9- Radyo ve gramofondan müzik dinleme alışkanlığı kazanma,
- 10- Gazete, radyo ve dergilerden aktüaliteyi takip etme,
- 11- Köy hayatı ile ilgili olanlardan başlayarak kitaplık kurma,
- 12- Bölgelerden başlayarak tarihi, etnolojik ve zirai değeri olan eşya ile yurt müzesi kurma,
- 13- İnşaat, atölye ve fotoğrafçılık derslerinin bulunulan saatler içinde basit eşyalarla yürütülmesini öğrenme,
- 14- Eğlence ve temsil programları hazırlama, köylerde yaşayan halk oyunlarına yer verme,
- 15- Halkla ilişkilerin nasıl kurulacağını öğrenme,
- 16- Tutumlu, sağlıklı ve temiz olma, düşkünlere yardım etme alışkanlığı kazanma,
- 17- Zorlukları yenme gücü kazanma,
- 18- Bütün faaliyetlerde planlı, süratli iş görme ve işi başarmayı esas ilke olarak kabul etme,
- 19- Anayasanın ikinci maddesinde yazılı olan Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılâpçılık ilkelerini Türk milletinin yükselmesinin ana ilkeleri bilme ve engel tanımadan uygulayabilme (Yiğit, 2002: 450).

Köy Enstitülerinde 1943, 1947 ve 1953 tarihli üç öğretim programı tatbik edilmiştir. Köy Enstitülerinin ilk resmi programı 1943 tarihli olup, bu program ile bu enstitülerin asıl ruhunu temsil etmiştir (Aytaç, 2017: 357). Böylelikle bu yılda Milli Eğitim Bakanlığı, bu kurum için bir program hazırlamıştır. Bu program ise üç kısımdan teşekkül etmiştir. Bunlar genel eğitim (Kültür), tarım ve teknik çalışmalardır. Programa göre, 44 saat olan hafta, üç kısma ayrılmıştır. Her öğrenci haftada 22 saat genel kültür, 11 saat tarım ve yine 11 saat teknik eğitim dersleri almıştır (Akyüz, 2009: 394; Yiğit, 2002: 450). Bu derslerin şematığı ise şöyledir.

Tablo 3: Köy Enstitülerinde Verilmiş Olan Kültür, Tarım ve Teknik Dersler

Genel Eğitim (Kültür) Dersleri	Ziraat (Tarım) Dersleri	Teknik Dersler
Türkçe	Tarla Ziraatı	Köy Demirciliği
Tarih	Bahçe Ziraatı	Nalbantlık
Coğrafya	Fidancılık	Motorculuk
Yurttaşlık Bilgisi	Meyvecilik	Köy Dülgerliği
Matematik	Bağcılık	Marangozluk
Fizik	Sebzecilik	Köy Yapıcılığı
Kimya	Sanayi Bitkileri Ziraatı	Tuğla ve Kiremitçilik
Tabiat ve Okul Sağlığı	Zootekni	Taşçılık
Yabancı Dil	KümesHayvanları Bilgisi	Kireççilik
El Yazısı	Arıcılık ve İpek Böcekçiliği	Duvarcılık, Sıvacılık
Resim-İş	Bahkçılık ve Su Ürünleri	Betonculuk
Beden Eğitimi ve Ulusal Oy.	Ziraat Sanatları	Köy ve El Sanatları
Müzik		Dikiş, Biçki, Nakış
Askerlik		Örgü ve Dokumacılık
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı		Ziraat Sanatları
Öğretmenlik Bilgisi		
Toplumbilim		
İş Eğitimi		
Çocuk ve İş Ruh Bilimi		
İş Eğitimi Tarihi		
Öğretim Metodu ve Tat.		
Zirai İşletmeler Ekonomisi ve Kooperatifçilik		

Kaynak: Akyüz, 2009: 394

Köy Enstitülerinde eğitim, köy ihtiyaçlarıyla iç içe girmiştir. Ders yılı ise diğer okullara oranla yoğundur. Yani ders yılı on buçuk ay iken tatile düşen pay ise bir buçuk aydır. Hâlbuki diğer eğitim kurumlarında tatil, mutad olarak dört aydır. Kültür derslerinin ağırlıkta olmasına rağmen, bu enstitü teknik ve zirai çalışmalarda boy göstermiştir. Teknik ve ziraat çalışmalarının yanı sıra, her dönem her sınıftan birkaç öğrenci bir hafta süreyle derslerinden izinli sayılmıştır. Buna sebep ise kendilerine bu süre içerisinde sırasıyla fırın, mutfak, çamaşırhane, laboratuvar veya atölyede sorumlu yönetici olarak çalışma imkânı verilmiştir. Böylelikle sıkı disiplin altına alınmış olan öğrencilerden sadece öğretmen olarak değil, köylüye rehber olacak ve köyün içtimai ve iktisadi yapısında değişmeler meydana getirmesine olanak sağlanmıştır (Yiğit, 2002: 450).

Köy Enstitülerinde derslerin bazı zorluklarından dem vurulmuştur. Bu zorluğu 1947 Konya-İvriz Köy Enstitüsü mezunu olan Mahmut Makal, anılarında şöyle anlatmıştır. “*Kışın üç ay ders yapardık. Günde sekiz saat. Yılın diğer dokuz ayında da elimiz, yüzümüz harç, kireç içinde ameleden aşağı bir şekilde çalışırdık. Üç sene de koca koca 25 bina meydana geldi. Sırf öğrenci emeği ile Çalışmanın aleyhinde bulunduğum sanıldım. Öğleye kadar dört zeytin, öğleyin kuru bulgur pilavı ile temelimiz kurdu. Yarım yamalak bir kitaplığımız vardı. Henüz okumak nedir bilmeyen köy çocuklarıydık. Elimize bir kitap alsak okumaya vakit bulamazdık.*” ifadesine yer vermiştir (Akyüz, 2009: 395; Yiğit, 2002: 452). Özellikle öğrencilerin bu gayretkeşliğini Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 2 Mayıs 1942 yılında Samsun’da gerçekleştirmiş olduğu konuşmasında “*Bu teşkilata büyük ümitlerle bağlıyız. Yapıcı, çare bulucu ve çalışkan bir ruh, bu enstitülerin hayatına hâkim olmuştur. Pek ümitliyim. Öğretmenler ve Enstitü müdürleri, Türk köyünün geleceğini sağlam temellere dayandırmak için aşk ile çalışıyorlar. İktidarlı, fedakâr ve vatansever köy öğretmenleri yetiştirmek, enstitülerin mukaddes vazifeleri olmuştur. Onlara düşen vazife her vatansever için heves edilecek, imrenilecek bir vazifedir.*” ifadesinde bulunmuştur (Ekinci, 1997: 153; Yiğit, 2002: 450).

Köy Enstitülerine Farklı Eleştirel Bakışlar

Atatürk döneminde temelleri atılmış olan ve İnönü döneminde önemli ölçüde tatbik edilmiş olan köy eğitimine yönelik tenkitler, ilerleyen dönemlerde hızla artmıştır. Bilhassa Köy Enstitüleri, programı ve sistemi açısından tenkitlere maruz kalmıştır. Köy Enstitülerine yönelik eleştiriler ve tartışmalar daha çok ideolojik gelişmelere bağlı olarak artmıştır. Bu eleştiriler daha önce bahsetmiş olduğumuz Yücel-Karabekir tartışmaları ile sınırlı kalmamış akabinde bazı önemli aydınlar ve düşünürler de bu konularda çeşitli fikirler öne sürmüşlerdir. Bu fikirleri öne sürenlerden birisi de Aclan Sayılğan’dır. Sayılğan, Köy Enstitüleri sisteminin köylü sınıfı içinde ideolojik bir tezadı körükleyecek organizmada olduğunu, meselenin şekilde değil; muhtevanın düzenlenmesinde bir tehlike arz ettiğini belirtmiştir. İlhan Egemen Darendelioğlu ise bu oluşumların ilk kuruluş gerekçe ve amaçlarının gerçekten ülkedeki okuma davasını halletmek için ve köylünün ekonomik kalkınmasını sağlamak için memleketçi düşünceye hizmet ettiğini belirtmiştir. Ancak kötü ellere, çarpık zihniyetlere terk edilmesinden dolayı faydası olmaktan çıktığını vurgulamıştır (Yiğit, 2011: 36).

Köy Enstitüleriyle ilgili Mümtaz Turhan; “*Köyü kalkındırarak bilgi ilmi bir ihtisas bilgisidir. Toprağın vasıfları, ihtiva ettiği maddeler, tohumlar, gübreler, iklim şartları, o toprağa uygun aletler, vasıtalar, işleme tarzları üzerinde derin bilgisi olan muhtelif mütehassıslara ihtiyaç vardır. Bu bilgileri değil Köy Enstitüsü, alelade bir lisanla üniversite dahi veremez*” (Yiğit, 2011: 36). Yine Mümtaz Turhan “*Köy Enstitüsü Masalı*” adlı yazısında “*Bir defa, bu enstitüler hiç de inandırılmak istendiği gibi talebeler ve hocaları tarafından inşa edilmiş değillerdir. Bilakis, milyonlar harcanarak müteahhitlere yaptırılmıştır. Bu hususta bir enstitü müdürüne sorduğumuz soruların cevabı karşısında duyduğumuz mahcubiyeti hâlâ yaşıyor gibiyiz. Bu zat; “Buraya bildiğiniz gibi 12-13 yaşında çocuklar alınmaktadır. Bunların bu muazzam binaları yapmış olmalarını nasıl tasavvur edebilirsiniz?” demişti. Şu halde, tuğlaları biz yoğurduk, biz kestik, pişirdik ve bunlarla enstitüleri biz yaptık iddiaları bir masaldan başka bir şey değildir.*” sözlerine yer vermiştir (Ekinci, 1997: 215-216).

Amerikalı eğitimci Kırbay; Köy Enstitüleri ve İsmail Hakkı Tonguç üzerine araştırmalar yapmış olup bu kurum hakkında “*Avrupa kendine özgü örneklerine göre yön saptama çabaları sürdürülürken, Türkiye ise kendi koşullarına göre uygun bir yolu bulmuştur. Dünya; İkinci büyük savaşına girmişken, Türkiye, bu okullarda barışçı bir merkez olmuştur.*” (Gürsel, 2018: 7-8). Bir başka açıdan ise sol görüşüyle nam salmış olan Kemal Tahir, bilhassa “*Bozkırdaki Çekirdek*” romanında, köy çocuklarının azla yetinme, itaatkâr olma ve bedenen çalışmaya yatkın özelliklerinden istifade edilerek, sömürdükleri tezini işlemiştir (Yıldız ve Akandere, 2017: 292; Yiğit, 2011: 36). Tahir; bu romanında Hasan Ali Yücel için “*Adamlarını yerleştirdi kilit noktalarına Bakanlık gerektiği zaman kendi yararına kullanmak niyetinde. Köy Enstitülerinde yetiştirdiği öğretmenlerle önce halk odalarını, sonra halk evlerini tutacak, aşağıdan yukarıya partiyi ele geçirmeye çalışacak*” (Ekinci, 1997: 221). Köy Enstitülerinin mimarı olarak nitelendirilmiş olan İsmail Hakkı Tonguç’un oğlu Engin Tonguç ise “*Köy Enstitüleri sistemi başlı başına bir okuma-yazma kampanyası ne bir köy kalkınması sorunu ne bir öğretmen yetiştirme çabası ne bir okul yapımı girişimidir. Temel amacı bakımdan, tarihi şartların hazırlamış olduğu bir imkândan yararlanarak, iktidara katılıp, elde edilen yürütme gücü ile*

emekçi sınıfları bilinçlendirmek ve devrimsel süreci hızlandırmak için girilmiş bir devrim stratejisi ve taktiğidir” (Yiğit, 2011: 36). Bir başka açıdan karşıt görüş belirten Reşat Tardu, “Şehir ve köy için ayrı ayrı iki tip öğretmen yetiştirilmesi fikrini hem imkânsız görüyorum hem de tehlikeli buluyorum. Gelişen endüstri ile birlikte köyden şehre göçün başladığı bir zamanda, şehirle köyü ayrı ayrı birer realite telakki etmek imkânsızdır. Bugün mevcut öğretmen okulları mezunlarının köy için tamamıyla hazırlanmadıklarını kabul ediyorum. Fakat şehrin realitesini göze almaksızın yalnız köyden çocuk alarak adeta tecrit edilmiş bir muhit içinde yalnız köye göre öğretmen yetiştirmek fikrini de doğru bulmuyorum.” (Yiğit, 2011: 36).

Köy Enstitüleri olumsuz yönde eleştirilere maruz kaldığı gibi olumlu yönde de eleştiriler ve yankıları olmuştur. Keza bu kurumun bırakmış olduğu yankılardan bazıları şunlardır. John Dewey, “Son yıllarda tasavvurundaki okullar Türkiye’de kurulmaktadır. O da köy enstitüleridir.” (Gürsel, 2018: 7). Charles Latmman ise, “Köy Enstitüleri, şimdiye kadar eşine az rastladığım pek kıymetli öğrenim merkezleridir”. Tarık Zafer Tunaya da “Köy Enstitüleri, kalkınmayı bilinçli hâle getiren unsurlardan biri idi” (Ekinci, 1997: 197). Enver Ziya Karal, “Türk toplumunun dünya eğitilim tarihine kattığı en bilimsel eğitim ve öğretim uygulama örneğidir”. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, bir yazısında “Köy Enstitüleri, köy çocuklarına yalnız abece diyebileceğimiz sıradan bilgiler öğretmekle kalmıyor, onları düşünen, tasarlayan, tasarladığını gerçekleştiren birer kişilik olarak yetiştiriyordu. Devletin taban dokusu ancak böyle işlenir. Atatürk devrimi, karşıdevrimcilerin saldırılarına karşı koyabilirdi. Köy Enstitüleri, arı gibi çalışarak, bu çocukların zekâ balını işliyor, onlardan köy öğretmeni yetiştiriyordu. Şu ayrımla ki, bu öğretmen yalnızca bir kültür ürünü değil, aklını kullanan, üreten, yetiştiren bir düşünce kaynağı oluyordu.” (Dündar, Tarihsiz, 160, 164). İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise “Köy Enstitüleri benim içtimali mektep tezime en çok yaklaşan yepyeni, devrimci eğitim kurumlarıdır. Onları gelişi güzel övemem. Hatta onların başarıları üzerinde çok duramam. Ancak onların aksaklıkları, başarısızlıkları üzerinde durmayı, onların olgunlaşmaları için çalışmayı kendime borç bilirim. Son sözüm, Köy Enstitüleri pedagoji alanında atılmış geniş bir adımdır. Bu işin sonuna kadar gitmeliyiz. Yoksa yazık olur.” (Aytaç, 2017: 359).

Köy Enstitülerin Kapatılma Süreci

Çok partili hayata geçiş ile birlikte öncelikle Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, 21 Temmuz 1946 seçimlerinden iki hafta sonra, görevinden istifa etmiştir. Yerine Reşat Şemsettin Sırer, Milli Eğitim Bakanlığına getirilmiştir. Akabinde 21 Eylül’de İsmail Hakkı Tonguç görevinden ayrılmıştır. Bu gelişmelerin ardından İsmail Hakkı Tonguç’un “Köy Enstitülerinin beyini ve kalbi” olarak nitelediği ve Engin Tonguç’un “bir çeşit halk üniversitesinin çekirdeği” olarak belirtmiş olduğu Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü, çok partili hayata geçilmesinin ardından Köy Enstitülerine yönelik tenkitlerin odağı hâline getirilmiş ve akabinde 1947 yılında kapatılmıştır. Aynı yıl Köy Eğitim kurslarına son verilmiştir (Akyüz, 2009: 396; Eyyüpoğlu, 2017: 7; Yiğit, 2008: 690). Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un görevlerinden ayrılmasına ve Köy Eğitim Kursları ile Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılmış olmasına rağmen Köy Enstitülerine yönelik tenkitler artarak devam etmiştir. Bu ortam içerisinde enstitüler kuruluş felsefelerinden uzaklaştırılmıştır. Öncelikli olarak kıyafetleri değiştirilmiştir. Köy ortamına ve çalışma şartlarına uygun tarzda hazırlanmış olan boz renkli elbiseler ve postallar yerine, lacivert elbise ve siyah iskarpinler verilmiştir. Ardından öğrencilerin 45 gün olan yıllık tatil süreleri, şehir okullarında olduğu gibi üç aya çıkarılmıştır. Böylelikle köy öğrencileri, inşaat ve tarla işlerinden uzaklaştırılmışlardır. Ayrıca daha önce mezunların 20 yıl olarak belirlenmiş olan zorunlu hizmetleri, tahsil sürelerinin bir buçuk misli ile sınırlandırılmıştır (Yiğit, 2008: 690).

1950 yılında DP iktidar olmuş ve CHP muhalefet partisi konumuna düşmüştür. Böylece Başbakan Ali Adnan Ertekin Menderes döneminde, Ahmet Tevfik İleri’nin Bakanlığında bir adım daha atılarak Köy Enstitüleri programları ile İlk Öğretmen Okulu programları birleştirilmiştir. Bu programlarla birlikte, enstitü öğrencileri büyük ölçüde genel kültür derslerine yönlendirilmişler ve böylelikle Köy Enstitüleri sistemi fiilen sona ermiştir. Nihayetinde 1954 yılında kabul edilmiş olan 6234 Sayılı Köy Öğretmenleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun ile Köy Enstitüleri uygulaması resmen sona ermiştir (Karpat, 2010: 199; Yiğit, 2008: 690-691). Köy Enstitülerinin kapatılması ile ilgili Araştırmacı-yazar Erik Jan Zürcher ise bu kurumla ilgili olarak “Okuryazarlık sorununu çözmede ilk girişim, orduda okuma ve yazmayı öğrenmiş olan genç köylüleri alıp bunlara altı yıllık bir kurs vermek ve sonra köylerine eğitimci olarak göndermekti. Bu çözümün yetersiz olduğu anlaşılınca, Tonguç’a kendi düşüncelerini uygulama ve enstitülerde tecrübe etme fırsatı tanındı. Bu enstitülerde köy gençleri ilkökul öğretmenleri olarak eğitilecek, aynı zamanda da modern teknik ve tarımsal beceriler kazanacaklardı. Amaç sadece çocuklarına okuma yazma öğretemeyen köy ahalisine yardım etmek değil, onları 20. Yüzyılın bilim ve teknolojisine, uygulama düzeyinde dâhil etmekti. Köy Enstitüleri devam ettikleri süre boyunca çok başarılı oldular. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasal çoğunluğun gelişiyse birlikte hassas bir konu hâline geldiler. Muhalefet, enstitüleri komünizm propagandasını yapmakla suçluyordu. 1948’de enstitüleri öğretmen yetiştiren sıradan kurumlara dönüştürdü. Demokrat Parti 1950’de iktidara geldiğinde hepsini birden kaldırdı.” ifadesinde bulunmuştur (Zürcher, 2015: 287).

Köy Enstitülerinin kapatılmasına bir başka gerekçe ise Atatürk döneminde dahi kendisini uğraştıran toprak ağaları güruhu idi. Toprak ağaları, köylüleri kötü koşullarda çalıştırdıkları gibi köylünün emeklerinin de karşılığını vermemişlerdir. Köy Enstitüsüne köylünün aydınlanmaması için karşı çıkmışlardır (Aksu, Çaycı ve Demircan, 2009: 188). Buna misal olarak bir gazetecinin dönemin Van Milletvekili Minyas Kartal ile röportajı önem arz etmektedir. Röportajı aynen aktarıyoruz.

-Köy Enstitüleri komünist yetiştirdiği için mi kapatıldı?

-Hayır. Beni babam Moskova Üniversitesinde okuttu. Komünizmin ne olduğunu ben gayet iyi biliyorum. Köy Enstitülerinde komünizmi bilen kimse yoktu.

-Peki, karma eğitimden dolayı mı kapatıldı?

-Hayır. Bu da değil bütün dünyada okullar karma eğitim kız erkek beraber okuyor.

-Peki ya neden?

-Ben kapatturdum Köy Enstitülerini. Ben toprak ağasıyım. 200'e yakın köyüm var. Bu köydeki halk bana tapar. Ne iş varsa bana sorar. Evlenecek, boşanacak, askere gidecek, mahkemesi nesi varsa gelir bana danışır. Ama Köy Enstitüleri açıldıktan sonra 5 köyüme Köy Enstitüsü mezunu geldi ve köylerden artık kimse bana danışmaya başladı. Ben düşündüm 200 köyümün hepsine Köy Enstitüsü mezunu gelirse benim ağalığım ne olur, sıfıra düşer! Böyleyse benim harekete geçmem gerekir dedim ve doğudaki bütün ağalara telefon ettim, onları topladım. Bir de batıdan buldum Eskişehir'den Emin Sazak. Sonra Menderes ile pazarlığa gittik. Yıl 1950 seçimlerinin olacağı zaman. Dedik ki Köy Enstitülerini kapatırsan şu gördüğün doğudaki tüm toprak ağaları ve batıdan Emin Sazak'ın oyları sana. Kapatmazsan oy yok. Menderes'te 1950'de iktidara gelir gelmez Köy Enstitülerinin temelini sarsmaya başladı." (Gürsel, Tekergül, Turan, Toraman, Karagöz ve Gültaş, 2009: 125-126).

Sadece yukarıda bahsedilmiş olan bu durum kapatılmalarına yeterli gerekçe teşkil etmemekle birlikte, DP'nin etkileri de yadsınamaz bir gerçek olmuştur. Ancak Köy Enstitülerinin kapatılmalarında dönemin konjonktürünün yanında CHP'nin de iktidarı kaybetme kaygısıyla devrimlerin bir kısmından taviz vermesi, din derslerini müfredata koyması, İlahiyat Fakültesi kurması ve İmam Hatip Okullarını açması yatmıştır. Bu gelişmelerden dolayı Köy Enstitüleri, feda edilecek kurumun başını çekmiştir (İnce, 2010: 158). Her ne kadar bu gelişmeler de kapatılma sürecine etki etmiş olsa da köy okulu yapımı esnasında köy öğrencileri ve köylüler arasındaki tartışmalar meydanagelmiştir. Köy öğrencilerin köylerde akıl verici ve kurtarıcı rolünü üstlenmeleri, bazı köylülerce bu durumun hoş karşılanmaması, Hükümetlerin ve siyasilerin istismarı hâline getirilmeleri de kurumun kapatılmasının ayrı bir gerekçesi olmuştur (Akyüz, 2009: 396-397).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye'de köy eğitimi, Tanzimat ile birlikte başlamıştır. II. Abdülhamit döneminde bu eğitimin gelişmesi için bazı önemli adımlar atılmış ve II. Meşrutiyet döneminde ise uygulanmaya konulmuştur. II. Meşrutiyet, köy eğitimi anlayışının laboratuvarını teşkil etmiştir. Asıl önemli adımlar ise Atatürk döneminde hayata geçirilmiştir. Atatürk, söylev ve demeçleriyle ciddi manada bu eğitim anlayışının savunucusu olmuştur. Bu meyanda bizzat yabancı eğitimcileri ülkeye davet etmiştir. Özellikle Dewey ve Köhne'nin eğitim anlayışları uygulamaya koyulmuştur (Gürsel, 2018: 7). Bu yabancı bilim insanları köy eğitimi ile ilgili raporlar öne sürmüştür. Bilhassa bu dönemde sırasıyla Köy Muallim Mektepleri, Köy Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okulları kurulmuştur. 1925-1929 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı yapmış olan Mustafa Necati'nin (Uğural) döneminde 1926 yılının sonlarında Kayseri Zincirdere, Köy Muallim Mektepleri denemesi ile birlikte Mustafa İsmet İnönü döneminde gerçekleştirilmiş olan Köy Enstitülerine zemin hazırlamıştır. Böylelikle bu kurumların kimi başarılı ve kimi başarısız deney ve tecrübeleri sonucunda Köy Enstitüleri fikri husule gelmiştir. Bu fikir 1940 yılında hayata geçirilmiş ve beraberinde tartışmalara da sebebiyet vermiştir. Özellikle Kazım Karabekir Paşa tarafından köy eğitimi konusunda, enstitülerin Türk toplumunu ayırtırmaya götürceğini, toplumun şehirlî ve köylü olarak sınıfsal ayrımına doğru gideceği öne sürülmüştür. Bir bakıma köy enstitüsünün kuruluş felsefesini de ortaya koymuş olan 3. maddesi tartışılmaya açılmıştır. Bu tartışma daha çok Kazım Karabekir Paşa ve Hasan Ali Yücel arasında gerçekleşmiştir (Yiğit, 2008: 689).

Bu konudaki bazı eleştirilerin aksine enstitülerde, sınıfsal bir toplum oluşturmaktan ziyade Atatürk'ün halkçılık ilkesi doğrultusunda sınıfsız bir toplum ve yine Atatürk'ün eğitim anlayışı doğrultusunda çağdaş, laik ve devrimci bir eğitim anlayışıyla hareket edilmiştir (Akyüz, 2009: 296). Bu durumu kurucuları olan Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç konuşmalarında sık sık yinelemişlerdir. Bu kurumlar ülke içinde her ne kadar başarılı olsalar da birtakım eleştirilere de maruz kalmışlardır. Bu eleştiriler içerisinde kimi zaman ifrat ve tefrit ölçüsünde gidilmiştir. Kimi zamanda ise bu tenkitler muvazeneyi önemli ölçüde sağlayamamıştır. Köy eğitim hayatını şekillendirmiş olan bu müesseselerin Hasanoğlan başta olmak üzere 21 tanesi önem arz etmiştir. Bu okullar yurdun dört bir tarafında açılmış ve yabancı bilim insanlarının analizlerine göre var oldukları on dört yıllık süreç içerisinde diğer okullara nazaran büyük başarılar elde etmişlerdir. Bu kurumun mimarları İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Ali Yücel olup bu kurumlar Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından desteklenmiştir.

Enstitülerde genel kültür dersi ağırlıkta olmakla birlikte teknik ve ziraat dersleri de önem arz etmiştir. Bu derslerle birlikte öğrencilerin köy, doğa ve öğretmen ilişkileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu ilişkiler beraberinde bazı zorluklara da sebebiyet vermiştir. Bu kurumlar her ne kadar köy eksenli olarak düşünülse de köy eğitimi ağırlıkta olup köy şehir ilişkisini de dengede tutmak istemiştir.

Bu kurum; taraftarı, karşıtı, yerli ve yabancı görüşlerle değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Ancak bu değerlendirmeler daha çok eğitim konusunda olmakla beraber ağırlıklı olarak ideolojik yaklaşımlar sebebiyle olmuştur. Bu ideolojik yaklaşımlardan biri de Kemal Tahir'in yaklaşımı olmuştur. Kemal Tahir'in bakış açısı dikkat çekici olup, "Bozkırdaki Çekirdek" adlı romanında köy çocuklarının bazı karakteristik özelliklerinden dolayı sömürüldüklerini ileri sürmüştür (Yıldız ve Akandere, 2017: 292). Necdet Ekinci'ye göre Kemal Tahir, eserinde bu tartışmayı daha da ileri götürerek, Hasan Ali Yücel'in köy eğitiminden maksadının enstitülerdeki öğretmenlerle iş birliği yaparak, Cumhuriyetin önemli kurumlarından olan halkevleri, halkodaları ve CHP'de etkili olmak istediğini belirtmiştir (Ekinci, 1997: 221).

Köy enstitüsü, 1940-1947 arasında gelişimini tamamlamıştır. Asıl ruhunu yansıtmış olan eğitim, öğretim ve tatbiki bilgilerini bu yıllar arasında sergilemiştir. 1947-1950 yılları arasında ise devletin üst makamından bulduğu destekten mahrum olma sürecine girmiştir. Bu dönemde beyni olarak nitelendirilen Hasanoğlu Enstitüsü kapatılmış, mühim savunucuları Yücel ve Tonguç görevlerinden ayrılmış ve Cumhurbaşkanı İnönü desteğini azaltmıştır. 1950-1954 yılları arası son döneminde ise Demokrat Parti'nin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu dönemde kurumda; genel kültür dersleri arttırılmış ziraat ve teknik dersleri kaldırılmıştır. Böylelikle diğer kurumlardan nitelik olarak farkı kalmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim anlayışına katkıları olmuş olan bu kurum, nihayetinde 1954 yılında kapatılarak tarihe intikal ettirilmiştir.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aksu, Ş., Çaycı, C. & Demircan, Ç. (2009). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ders Notları*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Akşin, S. (2013). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S.2009)*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Alaca, E. (2022). Cumhuriyet Dönemi Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı (1950-1920). *Asya Studies-Akademik Social Studies/ Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(21), 1-10.
- Aysal, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketi'nin Doğuşu: Köy Enstitüleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 9(35-36), 267-282.
- Aytaç, K. (2017). Köy Enstitüleri ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Değerlendirmeleri, *Sosyoloji Konferansları Dergisi/İstanbul Journal Of Sociological Studies*, 0(55), 351-367.
- Çeçen, A. (2007). *Kemalizm*. Ankara: Fark Yayınları.
- Çukurova, P. ; Çakmaklı T. ; Parin, C. & Aydın, M.(2023). Millî Eğitim Şura Kararlarının Okul Öncesi Eğitim Kademesi Açısından İncelenmesi, *Asya Studies-Akademik Social Studies/ Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(23), 87-98.
- Dündar, A. (Tarihsiz). *Kemalizm'in Yol Haritası (Yürüdüğümüz Eğitim Düzleminde)*. Bulancak: Atatürkçü Düşünce Derneği Yayınları.
- Ekinci, N. (1997). *Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eyyüpoğlu, İ. (2017). Köy Enstitüleri'nin Kuruluşu ve Pulur Köy Enstitüsü Öğrencilerinden Muammer Genç'in Anıları. *Atatürk Dergisi*, 6(1), 1-21.
- Gürsel, A. (2018). Köy Enstitüleri. *Asia Minor Studies*, 6(11), 1-11.
- Gürsel, Ö., Tekergül, E., Turan, K., Toraman, B., Karagöz, Ö. & Gültaş, M. (2009). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli: Köy Enstitüleri. (Ed. S. Altın). *I. İnşaat Mühendisliği Eğitim Kongre Sempozyumu-1 Bildiriler Kitabı 06-07 Kasım 2009* (s. 121-127), Antalya: Retma Matbaa.
- İnan, M. R. (1988). *Köy Enstitüleri ve Sonrası-Bir Ömrün Öyküsü-2*. Ankara: Öğretmen Yayınları.
- İnce, Ö. (2010). *Direnen Cumhuriyet*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Şimşek, G. & Mercanoğlu, C. (2018). Bir Planlama Örneği Olarak Köy Enstitüleri. *Derleme Planlama*, 28(3), 261-281.
- Tanilli, S. (2006). *Türkiye'de Aydınlanma Hareketi*. İstanbul: Alkım Yayınları.

-
- Tanör, B. (2004). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanör, B. & Boratav, K. (2004). *Yakınçağ Türkiye Tarihi-II*. (Hazırlayan: S. Akşin). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (1976). *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları (1935-1946)*. (Hazırlayan: E. Tonguç). İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Yıldız, N. Y. & Akandere, O. (2017). Köy Enstitüleri'nin İdeolojik Yapısı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 275-316.
- Yiğit, A. A. (2002). İnönü Döneminde Köye Özel Öğretmen Yetiştirme Projesi: Köy Enstitüleri. *Türkler Ansiklopedisi İçinde* (s. 446-454). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yiğit, A. A. (2007). Türkiye'de Köy Öğretmeni Yetiştirilmesine Dair Düşünceler ve Denizli ile Kayseri'de Köy Muallim Mekteplerinin Kurulması. (Ed. Özçelik, A. vd), *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu-I* Bildirileri 06-07-08 Eylül 2006 (s. 476-486), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.
- Yiğit, A. A. (2008). Türkiye'de Toplumsal Değişimin Aracı Olarak Köy Eğitiminin Geliştirilmesi (1923-1950). (Ed. Kodaman, B. vd), *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyum* Bildirileri 22-24 Ekim 2008 (s. 680-691), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Yiğit, A. A. (2011). Tartışılan Yönleriyle İsmet İnönü Dönemi (1938-1950). *Türk Yurdu Dergisi*, 31(289), 30-45.
- Yiğit, A.A. (2012). Türkiye'nin Tarıma Dayalı Sanayi Politikası. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(2), 315-326.
- Zürcher, E. J. (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çeviren: Y. Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.
-